

Ladislav Špaček

DESET LET S VÁCLAVEM
HAVLEM

Mladá fronta

Ladislav Špaček

**DESET LET S VÁCLAVEM
HAVLEM**

Mladá fronta

Text © Ladislav Špaček, 2012
Foto © ČTK

ÚVOD

Bylo to víc než deset let, od listopadu 1992 do února 2003. Ale když jsem přijímal nabídku Václava Havla, abych pro něj pracoval, pomýšlel jsem v duchu maximálně na jedno funkční období. Nakonec z toho byla dvě a k tomu ještě pár měsíců před volbou prezidentem. Nikdy jsem toho nelitoval – byl jsem u stovek významných událostí té doby doma i v zahraničí, třásl jsem si rukou se všemi korunovanými hlavami, papežem i dalajlámou, legendami kultury, politiky, procestoval jsem možná šedesát zemí světa, nalétal jsem tolik kilometrů, jako je vzdálenost na Měsíc a zpátky – ale hlavně jsem byl denně nablízku Václavu Havlovi. To bylo to nejcennější.

Memoáry jsou buď nudné, nebo indiskrétní, prohlásil prý kdysi Karel Schwarzenberg. Ani jsem se ho neptal, jestli to jsou opravdu jeho slova; bojím se, aby mi neřekl, že ne, a já bych přišel o duchaplný bonmot. Tahle knížka nebude ani nudná, ani indiskrétní, nebudou to totiž memoáry. Abyste napsali memoáry jako Bill Clinton, Tony Blair nebo Madeleine Albrightová, musíte mít kolem sebe svitu tajemníků, kteří dokumentují vše, co jste řekli, co se událo, s kým jste se setkali, a navíc si večer musíte najít půlhodinku

na dojmy z těchto setkání, které namluvíte na diktafon a tajemníci je přepíšou a uschovají.

Tak na tohle jsem v trysku téměř čtyř tisíc dnů, které jsem strávil ve službě pro Václava Havla, neměl ani pomyšlení. Dělal se stát, budovaly se ústavní orgány nové republiky, pracovali jsme na jejím představení světu, usilovali jsme o vstup do NATO a EU, hašteřili jsme se s domácí politickou scénou, cestovali jsme po světě i po republice, vstávali jsme v sedm a chodili spát po půlnoci. Všechno jsem zapomněl.

Jediné, co mi uvízlo v paměti, jsou vzpomínky na Václava Havla a spousty zážitků s ním. Nikdy jsem neuvažoval o tom, že bych o svém působení na Hradě napsal knihu, až smrt Václava Havla a nečekané vzepětí veřejného zájmu o jeho odkaz mě přiměly si sednout a začít psát. Někteří účastníci událostí, o kterých píšu, si na ně možná vzpomínají jinak – ano, předem uznávám jejich námitky, není to historické dílo, jsou to moje vzpomínky, spíše jen střípky vzpomínek, bez nároku na úplnost a historickou věrnost.

PROLOG

UNIVERZITA KARLOVA

Václava Havla jsem viděl poprvé na balkonu Melantrichu v listopadu 1989. Učil jsem na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (přednášel jsem historický vývoj české gramatiky) a se svými studenty jsem chodil na všechny demonstrace proti režimu; v lednu 1989 za Palachova týdne denně. Odpoledne 17. listopadu 1989 jsem vyrazil na Albertov a šel s průvodem na Národní třídu. Na křižovatce se Spálenou se zástup zasekl před kordonem policistů a dvě hodiny se nic nedělo. Mnozí pomalu odcházeli; kordon byl ještě prodyšný vpředu i vzadu, proklouzl jsem tedy kolem Perštýna k Můstku a celý promrzlý jel taky domů. Za hodinu jsem se ze Svobodné Evropy dověděl, co se pak odehrálo. Zbývající masu studentů sevřeli policajti ze všech stran a strhla se mela.

Druhý den ráno jsem byl na fakultě a začaly přípravy na otevřenou revoltu. Dva dny nato jsem na Václavském náměstí poprvé viděl Václava Havla. Jeho hlas s legračním ráčkováním jsme znali ze Svobodné Evropy, stejně jako odměřený hlas Ivana Medka z Hlasu Ameriky. Vůbec mě nenapadlo, že jednou budu s oběma spolupracovat.

Učil jsem vynikající studenty: Vlastimila Ježka, pozdějšího ředitele Českého rozhlasu a Národní knihovny, Jiřího Peňáse, později novináře, Michala Viewegha, spisovatele, Petra Fejka, ředitele pražské ZOO, Martina Weisse, novináře, a spoustu dalších. Během revolučních dnů po 17. listopadu jsem se zastavil na chodbě s kolegyní z arabistiky Janou Hybáškovou (pozdější naší velvyslankyní v arabských zemích) a napadlo nás, že by se měl změnit název náměstí Krasnoarmějců, kde stojí Filozofická fakulta, na náměstí Jana Palacha. Šli jsme ke mně do pracovny, sedl jsem k psacímu stroji a napsali jsme návrh adresovaný Magistrátu hlavního města Prahy. Druhý den jsme s tímhle jedním papírem navštívili jakýsi odbor na magistrátu a za pár dnů nám přišlo vyrozumění, že náměstí bude skutečně přejmenováno na náměstí Jana Palacha. Revoluční nadšení bouralo všechny byrokratické bariéry. Pro mne to bylo velké zadostiučinění, protože v lednu 1969 jsem jako člen předsednictva Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy, rozpuštěného za normalizace, spoluorganizoval pohřeb Jana Palacha v Karolinu. Přejmenování náměstí se pak odehrálo v lednu 1990, u příležitosti výročí Palachova statečného činu. Na náměstí se shromáždily davy, hlavním řečníkem byl prezident Václav Havel, který ze schodů Rudolfiny pronesl krátký projev. Stál jsem jako iniciátor akce kousek od něj a poprvé zblízka vnímal jeho charisma.

TELEVIZE

Jednou za mnou přišel Vlastimil Ježek s nápadem, že bych se měl jít představit do televize (tehdy byla jen jedna, ta Československá), že z ní odešla spousta lidí a nyní hledají seriózního čtyřicátníka, který by na obrazovce působil důvěryhodně. To myslel mne. Rozesmál jsem se, televizi jsem kromě revolučních událostí nikdy nesledoval a nezajímal mne. Ježek se nedal a periodicky mi domluvenou audienci u šéfa zpravodajství připomínal. Tak abych mu udělal radost, jednoho podzimního dne koncem října 1990 jsem se tam šel podívat. Odcházel jsem se smlouvou na funkci redaktora-komentátora a za tři dny už jsem seděl ve Federálním shromáždění jako parlamentní zpravodaj. Byla to doba, kdy šlo všechno rychle. Za měsíc jsem moderoval Události, komentáře a za tři měsíce jsem se stal šéfem domácího zpravodajství.

Z titulu své funkce jsem se začal setkávat s politickými špičkami a také s prezidentem Václavem Havlem. Brzy jsme se seznámili. Musel jsem si na něj trochu poopravit názor. Z balkonu Melantrichu hovořil silným energickým hlasem a říkal rozhodná stanoviska a hesla. V osobním styku byl skromný, až plachý, formuloval obezřetně a intelektuálně mnohoznačně, nijak se neprosazoval. Ale z jeho osobnosti vyzařovala velká síla a všichni v jeho okolí ho vnímali jako respektovanou autoritu. Tak to bylo i v disentu. Když se po několikahodinové úmorné hádce nemohli účastníci debaty dobrat konečného řešení, Václav Havel si vzal slovo a řekl, jak to bude. A bylo. Všichni to respektovali jako nejmoudřejší stanovisko. Byl jsem 20. července 1992 jako televizní zpravodaj v Lánech, když na trávníku před zámkem Václav Havel oznamoval svoji abdikaci na funkci

federálního prezidenta. Události spěly k rozpadu Československa a prezident, který přísahal na ústavu společného státu Čechů a Slováků, nemohl asistovat rozpadu „svého“ státu. Chápal jsem ho, jen jsem se obával, abychom o tohoto státníka velkého formátu s jasnou vizí demokratického státu nepřišli.

NA NÁBŘEŽÍ

Jednoho říjnového večera v roce 1992 jsem seděl ve své kanceláři na Kavčích horách, když se náhle otevřely dveře a vstoupil Václav Havel. Byl mimo funkci, žádná delegace, měl s sebou jen dva blízké spolupracovníky Vladimíra Hanzela a Annu Freimanovou; ochranka se venku opírala o dveře. Něco v televizi natáčel a pak se zastavil „na kus řeči“. Chvilí jsme si povídali a brzy bylo jasno, proč přišel: „Pane Špačku, nechtěl byste pro mne pracovat jako mluvčí?“ Trvalo jen pár vteřin, než jsem řekl: „Rád, pane prezidente, ano.“ Nazítří jsem už seděl u Havlů na Rašínově nábreží a kuli jsme pikle. Moc jsem netušil, co se ode mne očekává, co budu muset umět, jak se změní můj život. Zašel jsem si do Lucerny k Havlově advokátce pro pracovní smlouvu (Václav Havel mě zaměstnával jako soukromá osoba za 13 500 Kčs hrubého) a nastěhoval se do malé komůrky za kuchyní, což asi bývala spíž. Lubomír Schmidtajer, logistik a muž „pro všechno“, mi tam nastěhoval staříčkový macintosh, telefon a fax, a já začal úřadovat. Každé ráno prezident přišel v županu a v trepkách do mé komůrky, probírali jsme události a plánovali akce.

Hlavním prezidentovým zájmem v té době byla podoba ústavy nové České republiky, ta měla být vyhlášena 1. ledna. Václav Havel nechtěl, aby se do ústavy promítaly zájmy jednotlivých politických stran, ale aby odrážela především zájem občanů a státu, její jazyk byl srozumitelný, výklad jednoznačný, a – podobně jako ústavu Spojených států – mohly se ji učit i děti ve škole. K tomu, aby měl Václav Havel na tvorbu ústavy nějaký vliv, jsme organizovali schůzky s poslanci parlamentu, kterým Havel vysvětloval závažnost některých principů a probíral s nimi důležité články. Schůzky musely být přísně tajné, protože vlivu Václava Havla na poslance se předsedové stran obávali. Naše aktivity vyvrcholily, když se ústavní komise uchýlila na několik dnů do lánského zámku, aby nikým nerušená mohla zpracovat všechny připomínky. Jezdili jsme po večerech do zapadlých hospůdek v okolí Lán, kde jsme se setkávali s členy komise, s nimiž Václav Havel probíral poslední úpravy textu. Preambuli ústavy napsal sám, pak ji trochu upravil předseda Poslanecké sněmovny Milan Uhde, který jako spisovatel cítil potřebu do literárního tvaru preambule vnést také svůj rukopis.

POLÉVKA

Ve své kanceláři za kuchyní jsem připravoval různá setkání, domlouval rozhovory pro domácí i zahraniční noviny, rozhlasy a televize, sestavoval monitoring tisku pro prezidenta a úřadoval jsem, jako kdybych seděl v opravdové kanceláři ve skutečném úřadě. Hned první den kolem poledne nakoukla do mé komůrky paní Olga a ptá se:

„Dáte si s námi polévku?“ Nikdy jsem polévky nemiloval, a tak jsem s díky odmítl. Myslel jsem, že si dám s Havlovými až hlavní chod. Kolem sedmé večer mi došlo, že žádný hlavní chod nebude. Nazítří, když paní Olga otevřela dveře, ani nestihla položit otázku, a já jsem už radostně volal: „Ano, dám si polévku, mám polévky moc rád.“ To jsem ještě netušil, jak vypadají oblíbené polévky Václava Havla. Musely být řídké, bez zavářek, masa nebo zeleniny. Když se v prezidentově polévce nějakým nedopatřením objevila zapomenutá nudle, štitivě ji odsunul na okraj talíře a pohlédl vyčítavě na kuchaře.

Zvyk obědovat jen polévky si Václav Havel přenesl i na Hrad. Celá léta, od prvních do posledních dnů na Hradě, zasedal prezident – nejprve denně, pak alespoň dvakrát třikrát týdně – každé poledne s nejbližšími spolupracovníky k poradě, výstižně zvané „polévka“, při které se servírovala právě jen polévka, a to přesně podle tradice Havlovy rodiny: čirá, vodnatá, sterilní. Někdy přivezl kancléř Ivo Mathé skvělé rohlíky z pekárny na Ořechovce – to bylo radosti mezi prezidentovými muži! Po operaci tlustého střeva v Innsbrucku naordinovali lékaři prezidentovi zcela nepoživatelné pokrmy, jakési koktejly z výživných látek nebo odpudivě zelenou kaši z mořských řas, a toho jsme se už naštěstí nemuseli účastnit. Tehdy jsme si prosadili výživnější polévky, nám tam mohl kuchař propašovat kousek kuřecího nebo nudle, a po mnoha letech jsme si vybojovali dokonce i saláty.

Zatímco veřejnost se domnívala, že na Hradě denně probíhají opulentní hody, prezidentovi nejbližší si museli nosit do práce chleba se salámem, aby vydrželi do večera. Já jsem si nosil na oběd jablko, bylo praktické v tom, že se dalo sníst na chodbě cestou do pracovny, času nebylo

nazbyt. Když se u vchodu do Kanceláře prezidenta republiky zavedly bezpečnostní rámy, ukazoval jsem každé ráno stráží i obsah svého kufříku. Pokaždé se mi policisté smáli, proč si nosím jablko, už jsem tím byl pověstný. Jednoho dne mi sympatický policista celkem bez zájmu nahlédl do kufříku, já jsem ho přivřel a chtěl jsem projít rámem, když on se vzpamatoval a zvolal: „Kde máte jablko?!“ Lekl jsem se, teprve teď jsem zjistil, že jsem ho zapomněl, a tak jsem se přiznal, že jsem ho ve spěchu nechal doma na stole. „To je rána! Já jsem se dnes vsadil o kilo, že samozřejmě budete mít v kufříku jablko,“ hořekoval policista.

POLITICKÁ JEDNÁNÍ

Druhým prezidentovým zájmem, na kterém jsme spolupracovali, bylo sondovat, kdo by měl být prvním prezidentem nové České republiky. Zdálo by se, že to nemůže být nikdo jiný než Václav Havel, ale právě proto, že to všichni považovali za samozřejmé, potřebovali to někteří politikové Havlovi trochu osladit. ODS licitovala s Janem Stráským, mimo hru nebyl ani Josef Lux, konsensuální politik s velkou autoritou, objevovala se různá jména, která byla sice v českém kontextu známá, ale mezinárodně by České republice nepřinesla vůbec nic. Potřebovali jsme zjistit, jaká jsou skutečná stanoviska politických stran, a co je jen mediální mlžení. Prezident k jednáním o tak delikátním tématu nejraději využíval Hrádeček. Jeho genius loci působil na každého, tady přece Havel napsal svá nejlepší díla, tady byl čtyřicet hodin obléhán Státní bezpečností, všude tu visely plakáty s Plastiky a z Divadla Na zábradlí. A když šlo

o významnou návštěvu, prezident uvařil večeři. Jeho kuchařské umění spočívalo v netušených kombinacích různých ingrediencí, například kuře na medu nebo intenzivní zelí – tedy zelí, do něhož dal kuchař vše, co našel v kuchyni. Proslulý byl burgundský guláš, ten se ovšem musel vařit den předem (tehdy ještě neplatily evropské normy, které prikazují jídlo po čtyřech hodinách vyhodit).

BURGUNDSKÝ GULÁŠ DLE HAVLA

Čtvrt kila nebo trochu více uzeného bůčku nakrájet na drobné kostičky, hodit do většího hrnce a prudce škvařit. Asi kilo nakrájené cibule hodit do takto připraveného tuku, míchat a vyčkat, až bude sklovitě zlatá.

Pak do hrnce hodit kilo na kousky nakrájené pravé hovězí klišky, zamíchat, chvilku nechat nepodlité, pak začít podlévat pouze červeným vínem. Nastává nejdůležitější fáze, to jest samo vaření guláše. Hotov je, až je kliška zcela měkká, leč nerozpadá se, tedy asi po půl hodině či po hodině, podle toho, jak silný je oheň. Čím pomaleji se to vaří, tím je guláš lepší.

Asi deset minut před koncem vaření přihodit jednu nadrobno nakrájenou chlebovou kůrku a jednu nastrouhanou menší bramboru (obě na zahuštění), jednu nadrobno nakrájenou uzenou klobásu a jednu kávovou lžičku hladké mouky (na otevření chuti).

Paralelně možno na velké pánvi vyrábět *ochucovací kašičku*. Dělá se takto: na rozpálený olej se hodí nejprve nadrobno nakrájená či nastrouhaná mrkev a trochu stejně připravený petržel a celer. Když to je téměř usmaženo, přihodí se další ingredience:

sůl, hodně červené sladké papriky, přiměřené množství (nikoli příliš malé) rozdrcených pálivých papriček či jiného ostrého koření, rozdrcený pepř a hlavně jalovec (!), majoránka, nějaké další zelené bylinky, polévková lžíce rybízového jamu, dost nastrouhané citrónové kůry, lžička kečupu, případně další koření dle vlastního výběru. To vše dohromady se několik málo minut za stálého míchání smaží na oleji, čímž se otevrou všechny chutě a splynou s olejem.

Obsah pánve se pak vhodí do hrnce s gulášem, dvě minuty se to na mírném ohni intenzivně míchá, pak se guláš odstaví a nechá chladnout. Když je úplně studený, zamíchá se do něj jedna ušlehaná šlehačka. Den se to nechá odpočívat a druhý den (ohřáté) se to jí.

Důležitá byla návštěva vlivného předsedy lidovců Josefa Luxe, na něj daly i ostatní strany a jeho slovo platilo na velkou část politické scény. Luxův řidič nás vezl na Hrádeček za prezidentem, dělal jsem navigátora a připravoval Luxe na jednání. Tak jsme se zapovídali, že na křižovatce za Vlčicemi jsme špatně odbočili a sjeli z cesty. Zjistil jsem to, až když řidič zůstal stát na neprůjezdné pěšině a vyčítavě si mě prohlížel. Josef Lux byl jednoznačně pro volbu Václava Havla prezidentem a to bylo pro budoucí týdny nejdůležitější. Jeho autorita a diplomatické schopnosti rozhodovaly víc než síla jeho strany.

Další významnou osobností byl předseda sociální demokracie Jiří Horák, důstojný muž, profesor politologie na Columbia University, který se vrátil z emigrace v Americe. Václava Havla si nesmírně vážil a představa, že ho navštíví v jeho nejníternějším soukromí, ho nadchla. Jeli jsme na Hrádeček v pěkném prosincovém dni, Václav Havel uvařil večeři a debatovalo se dlouho přes půlnoc. Jednání

bylo úspěšné, sociální demokraté Havla podpoří. Pak se Jiří Horák rozloučil, Václav Havel si šel lehnout a my jsme vyšli ven. Hned na zápraží sebou Jiří Horák práskl o zem, já vedle něho, třetí na zemi byl řidič... Nemohli jsme vstát, protože mezitím, co jsme si povídali, bylo mrznoucí mrhlení a všechno pokryla centimetrová vrstva ledovky. Horákovo auto bylo zalito do ledu, nešly otevřít dveře, kola přimrzla k zemi. Horák si při pádu bolestivě narazil rameno, opatrně jsem mu pomohl vstát a přidržující se stěn domu vrátili jsme se zpátky do chalupy. Václav Havel už byl ve své ložnici, tak jsme chvíli seděli sami v pokoji a bavili se. Čekali jsme, jestli mráz nepoleví a ledovka nerozmrzne. Řidič byl skeptický; i kdybychom se nějak dostali do auta, z prudkého kopce se auto nedá ovládat. Za půl hodiny se objevil Václav Havel v pyžamu překvapen, co tam ještě děláme. (Hned si vzpomněl, jak se k němu jednou ohlásil Pavel Landovský, že přijede na kafe, a zůstal tři dny.) Když zjistil, že nejsme schopni odjet, nabídl nám další pokoje. Spali jsme spolu s profesorem Horákem v Olžině ložnici v prvním patře, moc jsem toho nenaspal, pana Horáka ruka zjevně bolela a sténal i ze spaní. Ráno se situace nijak podstatně nezlepšila, a tak jsme pokračovali v politických rozpravách až do odpoledne, kdy ledovka trochu polevila a řidič byl ochoten riskovat cestu do Prahy. Profesoru Horákovi dali ruku do sádry a ještě dlouho na tohle dramatické vyjednávání vzpomínal.

Jednání s předsedou ODS Václavem Klausem nepřípadalo v úvahu, na to Václav Havel ani nepomyslel; s Klausem měl vztahy napjaté. Mezi oběma muži byly hluboké ideové rozpory, a ani lidsky si nepadli do noty. Navíc Václav Klaus měl ofenzivní metody komunikace a Václav Havel

až do konce své politické dráhy nenašel žádný recept, jak jim vzdorovat.

Kromě politických rozhovorů jsme také cestovali. První moje cesta byla do Maďarska, ale důležitější byla cesta na Slovensko. Dne 7. listopadu 1992 zemřel po dvouměsíčním kómatu v důsledku těžké nehody na dálnici D1 Alexander Dubček a my jsme jeli na pohřeb. Pro mne to byla událost o to dojemnější, že ještě jako redaktor televize jsem po jeho autonehodě připravil obrazovou reportáž-nekrolog, která byla dva měsíce uschována v šuplíku. Kdyby Dubček zemřel v sedm večer, nebyla by redakce schopna vysílat nic nežli jen čtenou zprávu, proto jsme pro tyto očekávané události měli přichystané reportáže v předstihu. Alexander Dubček byl na přelomu listopadu a prosince 1989 horkým kandidátem na funkci prezidenta, ale Občanské fórum a Veřejnost proti násilí se velmi rychle přiklonily k Václavu Havlovi a Dubček to respektoval. Stal se předsedou Federálního shromáždění a v době, kdy jsem byl parlamentním zpravodajem televize, jsme se často vídali a povídali jsme si. Překvapoval mě svou stranickou frázovitostí, neuměl ani v běžných situacích a v soukromí hovořit uvolněně a prostě, tak v něm byla výchova ve stranickém aparátu zakořeněna.

Smuteční rozloučení se konalo v bratislavské Redutě, pak jsme měli jednání se slovenskými politiky a nakonec velké setkání se slovenskými spisovateli a intelektuály. Opět jsem se ujistil v přesvědčení, že ačkoliv slovenské politické a intelektuální elity považují odtržení od společného státu za správné, Václav Havel je pro ně stále velkou autoritou; to byl dobrý příslib do budoucích vztahů obou států, pokud bude Václav Havel zvolen prezidentem.

NAROZENINY KARLA SCHWARZENBERGA

Dne 10. prosince 1992 bylo Karlu Schwarzenbergovi 55 let. Václav Havel měl rád happeningy, a tak jsme jeden připravili. Vpodvečer pozval Karla Schwarzenberga k sobě domů, seděli jsme a povídali si. Po hodině Havel navrhl, abychom si zašli naproti do Mánesa na panáka, že doma nic nemá. Karel souhlasil, tak jsme se oblékli a vydali se mrazivým večerem k Mánesu. Už zdálky jsme viděli, že Mánes je zavřený, všude tma, zamčeno. Václav Havel se nedal a začal klepat na dveře. Po chvíli se přištrachal vrchní a nevrle hlásil, že mají zavřeno. Havel ho přesvědčoval, aby nás vzal dovnitř, že si dáme skleničku a zase půjdeme. Schwarzenbergovi už to bylo hloupé a tak naléhal, že raději půjdeme jinam, ale Havel se nedal a vrchního přesvědčil. Vstoupili jsme do lokálu, všude tma, tak jsme opatrně postávali u vchodu a čekali, až se něco rozsvítí. Vtom se rozzářila všechna světla celé budovy a před námi stálo dvě stě kamarádů, politiků, přátel z disentu a sborově zpívali *Happy birthday to you...* Karel Schwarzenberg byl dojat, procházel sálem a se všemi se zdravil. Uprostřed sálu stál obrovský dort ve tvaru schwarzenberského panství.

VÁNOCE 1992

O Vánocích jsme se s Václavem Havlem vydali do pražských ulic. Procházeli jsme se po Václaváku, jeli jsme metrem, na Staroměstském náměstí si dali punč. Všude ho obklopovaly davy lidí a dávaly mu najevo své sympatie. Nabízeli mu svůj punč, nechali si podepisovat, co měli

po ruce, pohladili ho po ramenou. Václav Havel i tlačence kolem sebe snášel s úsměvem a se svou pověstnou zdvořilostí. V Karlově ulici jsme šli kolem obchodu s céděčky. Václav Havel nakoukl dovnitř, zalíbilo se mu tam a začal si něco vybírat. Když přišlo na placení, najednou znejistěl a povídá mi tiše: „Já nemám peníze, nemohl byste mi půjčit? Vrátím vám to.“ „Kdepak, nic mi vracet nemusíte, jednou o tom budu vyprávět vnoučatům, jak jsem založil prezidenta republiky,“ smál jsem se.

Nabádal jsem ho, aby si nakoupil nějaké vánoční dárky. „A vy budete něco kupovat?“ zeptal se mne. „Kdepak, já nakupuji zásadně až na Štědrý den.“ Rozesmál se: „Já to dělám taky tak,“ zvolal radostně, že našel podobného podivína. Shodli jsme se na tom, že na Štědrý den už jsou obchody prázdné, bloudí v nich jen pár takových blouznivců, jako jsme my, navíc už není tolik zboží, snáze se vybírá. Před revolucí to bylo ještě lepší, to už v obchodech nebylo skoro vůbec nic a nemuseli jsme se trápit myšlenkou, co koupit. Vyprávěl mi, jak šel kdysi na Štědrý den koupit dárek pro Olgu. Vešel do obchodu, prázdné regály, v nich ještě nějaké tepláky a mikiny. „Vzal bych si tuhle mikinu,“ ukázal na regál. Paní mu ji zabalila. „Kolik stojí?“ zeptal se Havel. „Padesát korun,“ odpověděla prodavačka. Václav Havel zaplatil a šel s balíčkem ke dveřím. U vchodu se zastavil a hlavou mu blesklo: „Václave, padesát korun! Je to tvoje životní družka, stojí při tobě v dobrém i zlém, pečuje o tebe a ty jí koupíš dárek za padesátku.“ Otočil se, vrátil se k pultu a povídá prodavačce: „Víte co, dejte mi prosím ještě jednu.“

VOLBA PREZIDENTA

Volba prezidenta se blížila tak rychle, jak se připravovalo vyhlášení dvou samostatných států. Ústava nové republiky byla přijata 19. prosince 1992; Slováci si pospíšili, jejich ústava byla odhlasována už 1. září. Na nový stát se těšili mnohem víc, zatímco pro Čechy byl rozpad státu nutné zlo. I když i Čechům přinesla – po dvouletých tahanicích, nekončných konferencích a poradách, při kterých obě národní reprezentace hledaly na různých hradech a zámcích model soužití Čechů a Slováků – druhá polovina roku úlevu. Rok a půl se hledala třetí cesta, dosavadní formu federace Slováci odmítali, o rozpadu státu nechtěli Češi rok a půl ani slyšet, a tak se zkoušely dvojdomky (Petr Pithart), vlastní židličky a hvězdičky při vstupu do EU (Ján Čarnogurský), varianty volnější federace, ale každé jednání stejně skončilo ve slepé uličce.

Až červnové volby v roce 1992, kdy v Čechách zvítězila ODS a na Slovensku HZDS, přinesly rychlý spád událostí. Václav Klaus s Vladimírem Mečiarom se dvakrát sešli v brněnské vile Tugendhat a bylo rozhodnuto: Československo z roku 1918 se k 1. lednu 1993 rozdělí na dvě samostatné země se všemi atributy nezávislých států – vlajkou, hymnou, zastupitelskými úřady v zahraničí, zastoupením v OSN. Majetek se rozdělí 2:1, na řece Moravě vznikne státní hranice. Václav Havel tři dny po vyhlášení Deklarace o svrchovanosti Slovenska abdikoval v Lánech na funkci prezidenta republiky, aby neasistoval při rozpadu státu, na jehož ústavu přísahal.

Začalo půlroční období bezvládí, kdy stát neměl prezidenta. Zastupoval ho premiér Jan Stráský a právě jeho jméno se koncem roku začalo objevovat jako konkurence

Václava Havla pro prezidentskou volbu. Stráský by v přímé volbě neměl proti Václavu Havlovi žádnou šanci, byl to muž bez minulosti, bez charismatu, bez zásluh, pouze schopný úředník a administrátor státu. Jenže ODS hrála s Václavem Havlem hru, jejímž cílem bylo ho oslabit, znervóznit, znejistit. Václav Havel nebyl politik ostřílený v půtkách v parlamentu a na stranických grémiích, byl to pro svět politiky neprakticky citlivý člověk, umělec se zranitelnou duší. Když ráno přicházel do mé komůrky za kuchyní a já jsem mu referoval o zprávách v tisku, měl v očích napětí, jaké má malé dítě, když si jde pro výprask. Tehdy nebyl prezident, nepůsobila povinná úcta k hlavě státu, navíc porevoluční zbožňování Havla už dávno opadlo.

Lidé si s Václavem Havlem začali spojovat své neúspěchy; s jeho obrazem na balkoně Václavského náměstí souzněly jejich naděje do příštího života a po dvou letech zklamaně zjišťovali, že se jim nedaří tak, jak si vysnili, když zvonili klíči na náměstí. Všichni se museli naučit rozhodovat se podle sebe a nést za svá rozhodnutí odpovědnost. Václav Havel tomu říkal postvěžeňský syndrom: když jste ve vězení, nemusíte nic řešit, přesně víte, co si ráno obléknete, kam půjdete, kdy budete obědvat, s kým se setkáte, v kolik hodin půjdete spát. Je to paradoxně pohodlný život. Když člověk opustí sevření kriminálu, najednou stojí před desítkami rozhodnutí: Které kalhoty si mám vzít? Je venku zima? Čím pojedu, tramvají, metrem, nebo mám jít pěšky? Jak si mám uspořádat svůj program? Mnoho lidí se tak po Listopadu nedokázalo se svou svobodou vyrovnat, nikdo jim neříkal, co mají udělat, už nemuseli být zaměstnanci na celý život, mohli podnikat, cestovat, mít se dobře, nebo špatně, podle míry přičinění, schopností a jistě i štěstí.